

Індывідуальнае "я" як анталогічнае ядро рамана М. Уэльбека "Элементарныя часціцы"

"Центр каждой человеческой личности есть ее *индивидуальное "я" как особое онтологическое начало* (выдзелена намі. — *T.T.*)" [1, с. 206], — пісаў Мікалай Лоскі ў кнізе "Умовы абсалютнага дабра", дзе рускі філосаф трактаваў асобу як цэнтральны анталогічны элемент свету. Індывідуальнае "я" ёсць свабодны выбар індывідуума, які залежыць ад чалавека, а таксама ад уплыву *індывідуальна ўспрынятага сацыяльнага асяроддзя*. Ігнараванне і прыніжэнне індывідуальнага вядзе да дэградацыі асобы і грамадства ў цэлым. "Я" сацыяльнае і "я" экзістэнцыяльнае — катэгорыі абсалютна каштоўныя і раўназначныя, кожная з іх мае свае правы і абавязкі ў дачыненні адна да другой. Празмерны універсалізм сацыяльных аспектаў, як і празмерны індывідуалізм аднолькава небяспечны для грамадства. У мастацкім творы сацыяльная праблематыка выяўляе сябе праз унутраныя перажыванні герояў, іх інтуітыўны, пачуццёвы свет, што дае магчымасць спасцігнуць цэласную карціну светабудовы і даследаваць функцыянаванне маральна-этычных законаў у сацыяльным асяроддзі.

Стрыжнёвым сімвалам сусветнай культуры стаў архетып дарогі (шляху, пошуку) як сімвал духоўнага і прасторавага руху, шлях як "творимая жизнь", шлях як далучэнне да вечнай плыні жыцця. Прастора шляху ў рамана "Элементарныя часціцы" (1998) М. Уэльбека шматаспектная: сацыяльна-гістарычны шлях нацыі і шлях станаўлення душы герояў, біблейскі шлях Вечнага Пачатку як боскага тварэння і экзістэнцыяльны шлях трагічнай наканаванасці.

Героі рамана "Элементарныя часціцы" 42-х гадовы цынік Бруно і яго малодшы зводны брат Мішэль. Бруно гадаваўся ў Алжыры ў дзеда з бабкай па мацярынскай лініі, а пасля іх смерці жыў у пансіёне, дзе панавалі гвалт і дзіцячая жорсткасць, і ў дваццаць гадоў юнак ужо не адчуваў сябе маладым. Распутныя бацькі, забыўшыся на сына, жылі паасабку. 40-гадовы зводны брат Мішэль у дзяцінстве таксама не ведаў бацькоўскай ласкі. Варожасць знешняга

свету, замацаваная ў падсвядомасці хлопчыка перш за ўсё праз вобраз абьякавага бацькі, трывала захавалася на ўсё жыццё: "Его сын (Мішэль. — *T.T.*) неуклюже ползал по этому полу, то и дело оскальзываясь в лужах мочи и кучах экскрементов. Он жмурился и протяжно скулил. Заметив, что в комнату кто-то вошел, малыш попытался спастись бегством. Отец взял его на руки; запуганное крошечное создание дрожало в его объятиях" [2, с.17].

З дзіцячых назіранняў за навакольным светам Мішэль засвоіў тэзіс, што "дикая природа, какова она есть, не что иное, как самая гнусная подлость; дикая природа в ее целостности не что иное, как оправдание тотального разрушения, всемирного геноцида, а предназначение человека на земле, может статься, в том и заключается, чтобы довести этот холокост до конца" [2, с.20].

Дом як быццёвы пачатак і вечная каштоўнасць не зафіксаваны свядомасцю ні Бруно, ні Мішэля, а значыць — ён (дом) не варты клопату, каб аб ім думаць. Ва ўласным індывідуалізме Мішэль бачыць гарантыю сваёй незалежнасці і магчымасць застацца самім сабой: "Свою мужскую жизнь он провел в одиночестве, в звездной пустоте. Он внес вклад в прогресс науки; это было его призванием, способом самовыражения, приложения своих природных способностей; что до любви, то он не знал ее" [2, с.156].

Бруно ў маладым узросце стаў адным з герояў сексуальнай рэвалюцыі 70-х гг., у гэтых умовах ён як выпрацаваў для сябе канцэпцыю жыцця, грубую і цынічную: "Мир — замкнутое пространство, кишачее живыми тварями; все их движение ограничено жестким, наглухо запертым кольцом горизонта, вполне ощутимым, но недоступным: это кольцо — законы морали" [2, с. 110]. Прынцыпам самасцвярджэння для Бруно становіцца секс. "Он размышлял о вампиризме сексуального поиска, о его фаустинском аспекте" [2, с. 53], дзе дамінуюць фізічныя прыкметы і дэградуюць інтэлектуальныя і маральныя крытэрыі. Герой Уэльбека не верыць ні ў пастулаты хрысціянства, ні ў нетрадыцыйныя рэлігійныя рытуалы, эфектыўныя, па словах іх прапаведнікаў, "для самараскрыцця асобы" [2, с. 57].

Бруно ператварыўся ў чалавека цялесных адчуванняў і прыпадобнены да адной з чалавечых істот, якая знаходзіцца ў спячцы, у "чистом экстазе не-присутствия в мире" [2, с. 67]. У сне бачыць сябе маладым пухлым кабанчыкам у чарадзе сваіх сабратаў-свіней [2, с. 70]. Час ад часу ў героя ўзнікала жаданне "изменить жизнь самым радикальным образом" [2, с. 79], але саракагадовы Бруно ўжо пераступіў той парог, калі задавальнення "яшчэ аднаго жадання" мала, патрэбна было нешта больш істотнае: прыслухацца, напрыклад, да голасу душы, якая бунтавала супраць фізічнай разбэшчанасці. Дарослы Бруно-мужчына ўсведамляе ганебнасць свайго жыцця: "Что он мог сказать своему сыну, какой завет передать ему? Ничего. У него ничего не было. Он знал, что его жизнь кончена, но не понимал этого конца. Все оставалось мрачным, мучительным и невнятным" [2, с. 135]. Герой прызнае, што сям'я — фундамент грамадства, але сам ён зрабіў усё, каб разбурыць тыя ісціны, на якіх гэты падмурак трымаецца.

Мішэль, 40-гадовы вучоны біяфізік і творчым вынаходніцкім розумам, вельмі аддалены ад штодзённых праблем, ён адмежаваўся ад іх навуковымі пошукамі, але пачуццё быццёнай віны не пакідае яго. Герой разважае пра сваё пакаленне: "...Они жили в бесцветном мире, мире соревнования и борьбы, суетности и насилия; гармонического мира они не знали. С другой стороны, они ничего не сделали, чтобы изменить этот мир, ничего не привнесли в его улучшение" [2, с. 153]. Мішэль-вучоны шукае разумны спосаб арганізацыі жыцця праз змену генетычных код чалавецтва, ён далучаны да генетычнай ліквідацыі людзей: "Ему суждено проходить через человеческие эмоции, иногда они его близко коснутся, но другие познают счастье или отчаяние, а его это никогда по-настоящему не затронет, не достигнет. <...> Он чувствовал себя отделенным от мира несколькими сантиметрами пустоты, создающими вокруг него то ли раковину, то ли панцирь" [2, с. 45]. Адчужанасць ад навакольнага свету, людзей, ад "христианских категорий искупления и милосердия, ... свободы и прощения" [2, с. 47] надала яго поглядам на свет адценне нейкай механістычнасці і бязлітаснасці. Ракава́я аддаленасць ад штодзённага жыцця,

нежаданне ўспрымаць яго пазбаўляе Мішэля паразумення з навакольным светам.

Зводны брат Мішэля Бруно жыве па інерцыі, сацыяльныя абавязкі ператвараюцца ім у манатонны рытуал, герой адчувае няўпэўненасць, беспрытульнасць, адзіноту. Рэальнасць перашкаджае Бруно ўзаемапаразуменню з братам, з жанчынамі, ператварае жыццё героя ў нікчэмнае існаванне: "...нам нечего, абсолютно нечего делать в этом мире" [2, с. 77]. І Бруно не адбыўся ні як сацыяльная адзінка, ні як асоба. "Мое "я" ілюзорна", — гаворыць герой, — жыў "среди винных паров и эротических грез" [2, с. 63]. Лёс Бруно і яго маці (жанчына, так і не набыўшы свайго дома, памірае ў пакоі старых хіпі пад непрыстойную песню сына, які прыехаў на яе пахаванне з псіхіятрычнай клінікі міністэрства адукацыі) — наглядны прыклад разбуранага гнязда. Бяздомнасць маці і сына — гэта і вымушаныя ўцёкі "ад", і дабраахвотнае выгнанне саміх сябе, і шлях "да".

Шлях ад народжэння да смерці — шлях па гарызанталі (жыццёвыя перыпетыі) і шлях па вертыкалі (рух душы праз пераадоленне цяжкасцей, перашкод для набыцця сакральнага каштоўнасцей свету) — не ёсць рух герояў ад матэрыяльнага да духоўнага. Рух па вертыкалі, шлях духоўнай самарэалізацыі Бруно аказаўся бесперспектыўным. На ўласнае жыццё герой глядзіць як на іранічную камедыю, эратычныя прыгоды ўспрымаюцца як спосаб сцвердзіць сваю свабоду, якая ўрэшце аказалася ілюзорнай. За жыццёвымі авантурамі, гульнямі адчуваецца глыбокая ўнутраная драма Бруно: адсутнасць мацярынскай любові, пакаемчанае дзяцінства, адзінота ў каханні. У аўтарскай сістэме М. Уэльбека архетып шляху як "творимого" жыцця не становіцца крыніцай духоўных сіл, а набывае сэнс экзістэнцыяльнай трагічнай наканаванасці.

Самаадчуванне чалавека ў свеце цесна звязана з пачуццём сораму. Псіхолагі трактуюць яго як рэакцыю, скіраваную на абарону прыватнага жыцця. Праблема сораму ў якасці псіхакультурнага першафеномена бярэ пачатак у далёкай старажытнасці ад часоў Адама і Евы. Філософ Уладзімір

Салаўёў разглядае сорам як адну з крыніц чалавечай маралі: "Я стыжусь, следоватэльна, існую..." [3, с. 124]. У французскага пісьменніка М. Уэльбека праблема галізна (голага цела) і палавой сарамлівасці вяртае нас да анталогічнай праблемы чалавека і свету. Першыя людзі, адчуўшы сваю галізну, пачалі саромецца і хавацца. Сорам — вострасацыяльнае пачуццё, якое становіцца пачаткам самасвядомасці чалавека. Героі Уэльбека пазбаўлены пачуцця сораму, а значыць — пазбаўлены магчымасці *бачыць сябе, глядзець на сябе*, гэта значыць глядзецца ў люстра сораму, якое паказвае нябачнае, тое, што схавана ў чалавеку, яго ўнутранае "я".

Бруно па сацыяльным статусе не чалавек дна, ён педагог, але яго паводзіны дыскрэдытуюць самі паняцці інтэлігентнасці, культурнасці, выхаванасці. Адсутнасць маральнага абсалюту ператварае героя ў безаблічную пасрэднасць. Сацыяльныя фактары ніяк не тлумачаць матывацыю ўчынкаў героя, яны пададзены М. Уэльбекам толькі праз сітуацыі "быту", з якіх складаецца ўвесь раман. Сітуацыі "быту" анатаміруюць героя, выяўляюць яго сутнасць. Прычыны тупіковага шляху Бруно не толькі ў слабасці яго волі, адсутнасці гонару, годнасці, герой, будучы далучаным толькі да знешняй атрыбутыкі жыцця, панічна баіцца глыбіні быцця.

Над самакаштоўнасцю саміх крыніц жыцця разважае Мішэль пасля смерці бабулі: "...Они трудились весь свой век, трудились очень тяжело, исключительно во имя долга и любви, в буквальном смысле отдавая ближним свою жизнь, движимые долгом и любовью, притом никоим образом не считая, что приносят себя в жертву; они, по сути, просто не видели иного способа прожить жизнь, кроме как даровать ее другим из побуждений долга и любви." [2, с. 48]. Але ідэя самакаштоўнасці чалавечага існавання незалежна ад карысці, якую чалавек можа прыносіць, ад яго таленту і сацыяльнага паходжання, на жаль, не становіцца для вучонага-біяфізіка магістральнай. У рамане выразна гучыць аўтарская трывога, што індывідуалізм ператварыўся з катэгорыі асобаснай у катэгорыю сацыяльную: пашырэнне межаў унутранай свабоды

непазбежна вядзе да непрыхаванага эгаізму і поўнага ігнаравання маральных стандартаў і норм.

Распрацаваная Мішэлем "теория человеческой свободы" [2, с. 49] не паддаецца расшыфраванню праз фізічныя параметры гелія — матэрыял, з якім працуе вучоны. Спроба звесці чалавека і яго дзейнасць да функцый элементарных часціц аказалася бесперспектыўнай, бо пачуцці, "определяющие жизнь человеческую, не являлись объектом его внимания" [2, с.61]. Жыццё ўяўлялася Мішэлю ўсяго толькі ланцужком маленькіх абрадаў, "без игры случая, без драм. Но человеческое существование было устроено не так" [2, с. 61]. Пакуты, радасць, смутак, трывога, каханне не ўкладваліся ў выбудаваную Мішэлем-навукоўцам схему.

Рацыяналізм і прагматызм, прыхільнікам якіх стаў герой, не могуць вырашаць праблем духу, такіх далёкіх для Мішэля. "Мир равен сумме тех знаний, которые мы о нем имеем" (2, с. 145), — сцвярджае герой Уэльбека. Таму зразумець, чаму "посреди вселенского естественного варварства человеческим существам иногда (впрочем, редко) удается создать местечки, озаренные светом любви. Этими маленькими тихие пустырики, где царит взаимопонимание и любовь" [2, с. 46] вучонаму не дадзена.

Уцёкі Мішэля на ўзбачыну еўрапейскай цывілізацыі ў Ірландыю як магчымасць аддаліцца ад грамадскіх праблем не выратаўваюць героя ад метафізічнага смутку: "К мессе теперь ходят реже, сексуальной свободы стало больше, чем несколько лет назад, и дискотек все больше, и антидепрессантов тоже. Короче, все по классическому сценарию..." [2, с. 158]. Сфарміраваны вобраз *homo sapiens* канчаткова разбураны сітуацыяй канца XX ст. Неўтаймаваныя інстынкты, жорсткасць, бездань хаоса і варварства справакавалі распад асобы, які цягне за сабой распад чалавечай суполкі. Гэта пераканала Мішэля-вучонага ў неабходнасці пошукаў шляхоў мадэлявання новага чалавека і новай рэчаіснасці: "Человечество должно исчезнуть, дать жизнь новому роду, бесполому и бессмертному, тем самым преодолев индивидуальность, разобщенность и понятие будущего" [2, с. 167]. Усе індывіды ў адпаведнасці з

тэорыяй Мішэля "станут носіцелямі аднаковага генетычнага кода; такім образом, знікне адзін з асноўных элементаў, вызначаючых сваёабразіе чалавечскай асобы" [2, с. 169]. Вынаходніцкая формула біёлага: новы генетычны код — новае чалавецтва — новы свет — завастае ў французскім рамане праблему татальнай калектывізацыі грамадства, бюракратызацыі жыцця, абесчалавечання грамадскага механізму.

Біпалярная вобразная апазіцыя Бруно — Мішэль — гэта супрацьстаянне хаосу і парадку, інстынктыўнага і разумовага ў маштабах чалавечай гісторыі. Толькі супастаўленне дзвюх супрацьлеглых маральна-этычных сістэм не вырашае аўтарам на карысць ніводнай з іх. Абабодзіць, на думку М. Уэльбека, аднолькава катастрафічныя, бо на карту надзвычай востра пастаўлена ідэя разбурэння ўсіх нормаў маралі, якія вядуць да знікнення традыцыйнай формы чалавечага існавання. Думку аб глабальным катастрафізме мастак напрамую звязвае з працэсам дэвальвацыі традыцыйных каштоўнасцей чалавецтва.

Невыпадкова ў якасці галоўнага герояў М. Уэльбек абраў герояў-інтэлігентаў. Праз іх вобразы ў аўтара з'явілася магчымасць перагледзець ідэйны, маральны, навуковы багаж Еўропы, які паказаны ў рамане як светапоглядны фарс. У такім ракурсе адлюстравання рэчаіснасці няма нігілістычнай браводы і іранічнага самазадавалення, хутчэй можна гаварыць аб мастакоўскім жаданні нагадаць пра трагічныя выдаткі гэтага фарсу.

Героі М. Уэльбека прызнаюць, што "чалавечая жыццё в нашым савременном аобществе подвержена неизбежным кризисам, особенно в области личных проблем" [2, с. 114]. Мастэрыяльны дастатак ніяк не кампенсуе іх унутраны дыскамфорт. Настрой смутку і тугі пераважае ва ўсіх сітуацыях, у якія трапляюць персанажы французскага мастака. Чалавек XX ст. "пережил новый опыт, небывалый, потерял почву, провалился..." [4, с. 208], — пісаў М. Бярдзьеў. У выніку апынуўся сам-насам з уласнай адзінотай. Мара аб каханні як нейкай самаахвярнасці і магчымасці пашырэння свайго "я" замкнёна зноў жа на гэтае "я", і сцэны групавога сексу становяцца насычаным сімвалам

безвыходнасці індывідуалістычнага бунту. Вытрымлівае гэта не кожны, асабліва жанчыны, для якіх адзінота ўдваіх заканчваецца трагедыяй. Кашмар безнадзейнасці, страта сваёй цэласнасці забіваюць гераінь М. Уэльбека Анабэль і Анік. Жорсткі і разарваны свет, у якім замест кахання ўладарыць неўтаймаваны інстынкт і ўзбуджаная эротыка, не пакідае шансаў для гармоніі з сабе падобнымі. "Повсюду на поверхности планеты род людской, усталый, вымотанный, сомневающийся в самом себе и в собственной истории, худо ли бедно, готовился вступить в новое тысячелетие" [2, с. 160], — чытаем у рамане французскага пісьменніка.

Па-свойму згарманізаваць экзістэнцыяльнае і сацыяльнае спрабуюць старыя хіпі, утварыўшы так званы Край Перамен, "где было бы возможно жить в согласии с принципами самоуправления, уважения к правам личности и подлинной демократии" [2, с. 50], дзе б панавалі сапраўдная дэмакратыя, павага да правоў асобы, дух гуманізму. Але ў жыцці ідэя аказалася зняважанай, нават рэлігійныя групы не выратаўвалі сітуацыю, бо рэлігія перастала быць спосабам светаўспрыняцця, яна ператварылася ў рытуал. І рытуалізм, а не вера, становіцца "кандэнсатарам маральных і сацыяльных энергій" [5, с. 204]. Адмовіўшыся ад хрысціянскай рэлігійнай традыцыі, заснаванай на анталагічнай прыродзе слова, яго "творящей" функцыі, здольнай выявіць сэнс светабудовы, чалавек XX ст. страчвае нешта вельмі важнае. Бруно прызнае, што толькі слова здольнае на дыялог: "Слово упруго пронизывает пространство, то пространство, что разделяет тела. Не пробившись к цели, лишённое отзыва, оно по-дурацки зависает в воздухе, такие слова начинают загнивать и смердят, это бесспорный факт. Служа для налаживания взаимосвязей, слово равным образом способно их разрушить" [2, с. 58].

Хрысціянская рэлігія для герояў М. Уэльбека згубіла свой асветніцкі пафас, і людзі эпохі матэрыялізму сталі глухімі да зместу хрысціянскай службы. Грамадства з дэфіцытам слыху спрыяе з'яўленню сектаў сатаністаў, якія прапагандуюць "безоглядное утверждение прав личности в противоположность социальным нормам" [2, с. 113]. Невыпадкава герой

рамана Бруно перакананы: "... судить надо общество в целом, ибо это преступление кажется ему (Бруно. — *T.T.*) характерным симптомом разложения общественного сознания и морали..." [2, с. 110]. Чалавек, свабодны ад абмежаванняў традыцыйнай маралі, з дапамогай індустрыі забаў дае волю драпежнаму, злому пачатку (дзікунскае забойства ката васемнаццацігадовым Бруно, яго цынiчная споведзь у псіхіатра пра сексуальныя авантуры). Пачуццёва-геданісцкія тэндэнцыі (дынамічны афрыканскі танец як магчымасць выпусціць на волю ўнутранае "я", агрэсіўная музыка хіпі, эратычныя фільмы) канчаткова разбуралі старую хрысціянскую мараль і непазбежна вялі да псіхасаматычных зрухаў у структуры асобы.

Стаўленне герояў Уэльбека да жыцця як толькі пачуццёвай асалоды збядняе асобу, абяздушвае людзей, выклікае незваротныя працэсы дэгуманізацыі. Гэтыя негатыўныя працэсы напрамую звязаны з тэхнічным прагрэсам. Тэхніка, стварыўшы новую рэчаіснасць, актуалізавала пытанне аб лёсе чалавека, яго стасунках з Богам. "Техника, — папярэджваў М. Бярдзьеў, — отрывает человека от земли, переносит в мировые пространства, дает человеку чувство планетарности земли. Техника радикально меняет отношение человека к пространству и времени. <...> Машина с холодной жестокостью отрывает дух от сращенности с органической плотью, с растительно-животной жизнью. И это прежде всего сказывается в ослаблении чисто душевного элемента в человеческой жизни, в разложении целостных человеческих чувств" [4, с. 219].

Звернем увагу на сэнсавую поліфанію экзістэнцыяльных пытанняў у фінальных сцэнах (менавіта на фінал ускладзена асноўная сэнсавая нагрузка). Тэзіс Мішэля-вучонага, што вырашэнне ўсіх праблем — "включая психологические, социологические и, в более общем смысле слова, человеческие — лежит в сфере технической мысли" [2, с.170—171], абвяргаецца ўсёй канцэпцыяй рамана. Апавядальнік, які вядзе аповед з 2080 г., расказвае чытачу пра нашу сучаснасць другой паловы XX ст. Эксцэнтрычны прыём дае магчымасць пісьменніку ствараць "*исключительные ситуации* для провоцирования и испытания философской идеи" (М. Бахцін): ідэі сексуальнай

свабоды, індывідуальнай свабоды, ідэі глабальнага катастрафізму, кланіравання новай пароды людзей. Але жыццё ўносіць свае карэктывы, і зусім не аптымістычна гучыць вывад апавядальніка: "По человеческим меркам, мы живем счастливо; мы и вправду укротили силы, непобедимые в глазах людей: эгоизм, гнев, жестокость; мы живем во всех смыслах другой жизнью" [2, с. 171].

Пачуццё дэпрымізму (*déprimer* (фр.) — прыніжаць, зневажаць, асмейваць усё ўзнёслае), сфарміраванае вобразнай, кампазіцыйнай сістэмай рамана М. Уэльбека "Элементарныя часціцы", здымаецца апошняй фразай: "Эта книга посвящается человеку" [2, с. 172]. З эпілога чытач даведваецца, што створана новая раса людзей, без эгаізму, абурэння, жорсткасці, без ганарыстасці і славалюбства. Ад старой расы, паводле слоў Мішля, адважнай, злашчаснай, абцяжаранай супярэчнасцямі, эгаістычнай, часам здольнай на страшэнныя выбухі насілля і адначасова з верай у дабро і каханне, засталіся адзінкі — прадстаўнікі той унікальнай індывідуальнасці, імя якой *АСОБА*. Такі канец рамана выклікаў шматлікія спрэчкі ў асяроддзі крытыкаў. Як успрымаць твор? Жарт, сарказм, шчырасць гучаць у апошніх словах да чалавека? Бясспрэчна адно — ідэал французскага прэчменніка ў цэласнасці светаадчуванняў чалавека і быцця, у згарманізаванасці яго экзістэнцыяльных і сацыяльных асноў.

Такім чынам, раман М. Уэльбека "Элементарныя часціцы" — поўны ідэалагічны аспект эстэтычнаму феномену. Сэнсавае багацце, стылёвая шматмернасць твора абумоўлены *эксперыментальным* характарам яго мастацкага свету, у якім усё: і чалавек, і абставіны, і падзеі — падпарадкавана правярцы адной думкі: ці магчыма рэалізацыя сусветнага халакоста рукамі самога чалавека і ці рэальны аптымістычны прагноз на будучыню. "Жизненная задача человека, — пісаў Э. Фром, — совершенно парадоксально сочетает в себе реализацию индивидуальности и в то же самое время выход за ее пределы и достижение универсальности. Только полностью развитая индивидуальная самость способна отбросить Эго" [6, с. 372].

ЛИТАРАТУРА

1. Лосский, Н.О. Условия абсолютного добра: Основы этики; Характер русского народа / Н. О. Лосский. — М.: Политиздат, 1991. — 368 с.
2. Уэльбек, М. Элементарные частицы / М. Уэльбек // Иностранная литература. — 2000. — № 10. — С. 3 — 172.
3. Соловьев, В. Сочинения в 2-х томах / В. Соловьев — М., Мысль, 1988. Т. 1. — 892 с.
4. Бердяев, Н.А. Судьба человека в современном мире (Статьи, письма) / Н. Бердяев // Новый мир. — 1990. — № 1. — С. 207 — 232.
5. Федотов, Г.П. Россия и свобода / Г.П. Федотов // Знамя. — 1989. — № 12. — С. 197 — 214.
6. Фромм, Э. Душа человека: Перевод / Э. Фромм. — М.: Республика, 1992. — 430 с.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы индивидуальной сущности человека в романе М. Уэльбека "Элементарные частицы". Индивидуальное "я" не сводится французским автором лишь к биологическому и социальному содержанию личности. Изучение индивидуального "кода" героев позволяет автору статьи выявить причины их депрессивного настроения, духовного котлована и проблемы взаимответственности человека и общества. М. Уэльбек через систему художественных образов исследует специфику восприятия человеком действительности, иллюзию свободы, степень зависимости психики человека от воздействия системы, анализирует современные формы воздействия на сознание индивидуума, которые на практике могут оказаться далеко не безопасными для человечества.